

ZE ZAHRANIČNÍCH ZKUŠENOSTÍ

Poslední rok ovlivňuje názorové spektrum v českém školství řada postojů k procesu inkluze. Proto jsme se v redakci při přípravě časopisu TŘÍDNÍ UČITEL rozhodli podívat se na to, jak se s touto otázkou v praxi vyrovnávají v zahraničí. Naším cílem bylo najít praktika profesionála, který učí na běžné škole a řeší stejné otázky, jako se řeší v našich školách. Oslovili jsme pedagožku, která vyučuje ve standardní škole v Trentonu v Tennessee ve Spojených státech amerických.

Zkušenosti s inkluzí v USA

Kerri Ballentine, BS

Ve Spojených státech amerických je začlenění žáků se specifickými poruchami učení/chování řešeno pomocí tzv. metody pull-out (vyjmutí žáka). Nejprve je nutno vysvětlit, v čem tato metoda spočívá.

Metodou **pull-out** je označováno vyjmutí žáka s akutní potřebou podpory při vzdělávání z procesu výuky ve třídě jen na určitou dobu – na tu část výuky, kdy je pro tohoto žáka vhodný jiný, speciální výukový přístup. Cílem je, aby žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami byla v daném konkrétním předmětu poskytnuta ta nejlepší možná výuka speciálním pedagogem. A zároveň aby pedagog, který vyučuje ostatní děti ve třídě, nepřicházel o nezbytný čas tím, že jej věnuje vysvětlování jednomu žákovi. Více přibližují následující příklady.

V každé základní škole je učebna, kde se tyto děti scházejí k výuce předmětu, který ve své kmenové třídě nezvládají. V této speciální třídě je přítomen speciální pedagog a asistent, kteří s dětmi procvičují látku dle jejich schopností, a to v době, kdy v jejich třídě probíhá běžná výuka.

Například Joey má poruchu autistického spektra, vyniká v matematice a v zeměpisu, ale má obrovské nedostatky v angličtině. Proto na hodinu angličtiny chodí do této speciální třídy, kde jí je učební látka vysvětlena podle jejích schopností – zpravidla pomaleji, s větší péčí speciální učitelky (v těchto třídách bývá 5–10 dětí, a tedy větší prostor pro individuální podporu každému žákovi). Joey tak díky individuálnímu přístupu látku snáz pochopí a děti z její kmenové třídy se mohou učit angličtině klasickým způsobem, aniž by je spolužačka zdržovala. Joey netrpí pocitu méněcennosti a její spolužáci zase mohou postupovat v látce dále a paní učitelka nemusí vše vysvětlovat speciálně pro Joey. Některé děti teprve až v této třídě poprvé zažijí pocit, že nejsou v určitém předmětu poslední. Pocit, který ve své kmenové třídě většinou nemají šanci zažít.

To nejméně omezující učební prostředí pro většinu dětí je často tím nejvíce omezujícím učebním prostředím pro děti s handicapem (viz následující příklad).

Představte si, že John trpí těžkou poruchou učení, konkrétně má problém porozumět čtenému textu a nezvládá matematické úkony. Na prvním stupni základní školy mu byla poskytnuta výuka metodou pull-out v angličtině, matematice a v přírodovědě a škola ho bavila každý den. Když mu během prvního roku na druhém stupni připraví individuální studijní plán a umístí ho do inkluzivní třídy s vrstevníky, kteří jsou na stejné nebo vyšší úrovni vzdělání, John se náhle začíná bát školy, rozvíjí se u něj úzkost, začíná být uzavřený a objevují se u něj problémy s chováním, které předtím neměl.

Schází se proto tým pro individualizované studijní plány, aby zjistil, co se s Johnem děje, a každý teoretizuje, že chlapec je vzdorovitý v důsledku svého věku. Také jeho rodiče jsou dotazováni na změny v rodině. Najednou zazní návrh, aby se někdo zeptal přímo Johna, co se změnilo, a je položena otázka: „Proč máš tolik problémů se školou, když jsi byl doted' spokojený a školu jsi zvládal?“ Johnova odpověď šokuje všechny dospělé v místnosti: „Protože teď jsem hloupý.“ Když se ho speciální pedagog vzápětí zeptá, proč se tak cítí, John, který si nervózně kroučí ruce, odpoví: „Když jsem byl ve třídě u paní Natalie (jeho speciální pedagožka na základní škole), cítil jsem, že tam patřím, měl jsem kamarády a ona chápala, že se neučím tak rychle jako ostatní. V mé nové třídě jsem ztracený. Mám pocit, že mě všichni pozorují a dělají si ze mě legraci pokaždé, když mi pan Tere (asistent pedagoga pro inkluzi) v hodině předčítá a vše zapisuje, protože já to nestíhám. Chci zpět do své třídy.“

Žáci s handicapem častokrát chápou svoji třídu se speciální pedagogikou jako bezpečné místo

Pocházím z venkovského města v Tennessee, kde během školního dne vyučuji děti s 11 různými handicapem. Vyučování má 7 hodin a já učím ve čtyřech třídách žáky ve věku 10–14 let. Posledních 26 let jsem učila žáky ve věku 5–22 let a společným rysem, který vidím každý den u každého dítěte trpícího mírnou, střední nebo těžkou poruchou učení, je velká touha po tom, aby si připadalo ve svém vzdělávání platné. Děti potřebují svůj úspěch nějakým způsobem měřit. Utvrdí se tak ve vědomí, že vyvinuté úsilí za to stojí, zatímco v běžné třídě se bez ohledu na množství podpory jejich vynaložená snaha často rovná neúspěchu.

Z nedávné historie – Žádné dítě nezůstane stranou

Speciální pedagogika se od doby, kdy jsem počátkem devadesátých let začínala učit, mnohokrát v USA změnila. Pro děti se drasticky

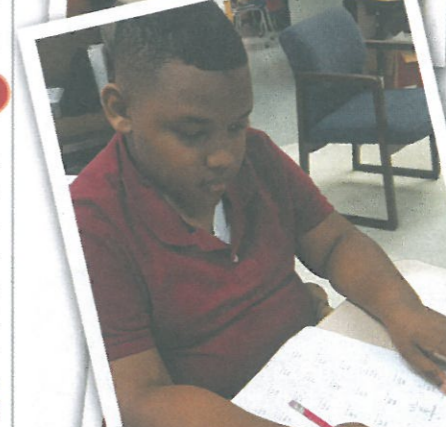
změnila především v době, kdy byl během funkčního období prezidenta George W. Bushe přijat zákon No Child Left Behind Act („Žádné dítě nezůstane stranou“). Jednotlivé státy dostaly pokyn, aby přijaly opatření, díky nimž se žádné dítě nebude ve vzdělávání opožďovat. To naprosto změnilo tvář speciální pedagogiky v tomto segmentu. V praxi to znamenalo, že všechny děti musely skládat standardizované zkoušky. Uskutečnilo se národní testování, a to u běžné populace i u dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. S testováním se začalo již na prvním stupni, s několika přizpůsobeními a úpravami i pro žáky s handicapem. Byl vyvinut koncept, jehož základní filozofie zněla, že „všechny děti budou absolvovat stejný test, a proto mají být vzdělávány ve všeobecném vzdělávacím prostředí, kde jsou vyučovány dle standardů pro tyto testy“. Tento zákon byl devastační. V době jeho přijetí jsem učila na střední škole a studenti, kteří v „pull-out programu“ prospívali, najednou propadali a odcházeli ze školy těsně před získáním středněškolského diplomu (u nás maturitní vysvědčení, pozn. red.). To ovlivnilo jejich budoucnost na trhu práce.

Proč došlo k takové situaci?

Během vyučování měli studenti mnohem méně času na odbornou přípravu, která jim pomáhala v přípravě na povolání. Tito studenti se sice dokázali učit, ale vyžadovali více podpory od učitele – odborníka, který je vyškolen pro výuku využívající všech metod speciální pedagogiky (kinestezie, taktilní učení atd.). Podle mého názoru je změna žádoucí. Musí však být řádně promyšlena! A musí odrážet potřeby celé populace. Je nezbytné, aby proces změny probíhal po delší dobu, s mnoha průzkumy založenými na programech zaměřených na to, aby splnily vzdělávací nároky všech dětí.

Nejdůležitější částí inkluze je pochopit změnu, která nastane v rámci tradiční třídy

Často slyším, jak lidé říkají: „Dobrý učitel může učit jakékoli dítě, bez ohledu na to, na jaké škole učí.“ To platí, pokud učíte pouze jedno dítě. Ale co když máte v jedné třídě 28 dětí, jejichž IQ se pohybuje v rozmezí od 60 do 160, a od vás se očekává, že budete všechny děti učit stejně náročnou látku? V tomto nastavení není možné, abyste u každého dítěte využili jeho plného potenciálu. Uvědomuji si, že v současné době je tabu o tomto problému hovořit, myslím si však, že všechny děti si zaslouží příležitost nabytí to nejlepší možné vzdělání. Proč by děti se speciálními vzdělávacími potřebami neměly získat základní vzdělání v menších třídách

a od učitelů, kteří mají specializaci k tomu, aby mohli tyto děti co nejefektivněji učit? Proč by těmto žákům nemělo být dovoleno pracovat podle jejich vlastního tempa a stupně náročnosti? Když hovoříme o tom, co udělat v nejlepší zájmu dítěte, musíme pochopit, že to u různých dětí znamená různé věci. Výsledky průzkumů z celého světa podporují včasné zásahy, které dětem umožňují rozvoj pozitivním směrem. Když jako rodiče poskytneme dítěti to nejlepší možné vzdělání v raném věku, proč bychom neměli chtít, aby v tom naše dítě pokračovalo a aby během svého vzdělávání absolvovalo ty nejlepší programy bez jakýchkoli finančních omezení, s nimiž se mnoho škol musí potýkat, když jsou nuceny zavádět pro každé dítě speciální opatření zvlášť?

Pozor na nedostatek pocitu úspěchu u žáka

Jsem speciální pedagožka a pracuji v jedné takové třídě pro děti, u nichž je nutný speciální přístup. V současné době mám asistentku a společně používáme individualizovaný studijní plán pro každé dítě. Během dne se nám ve třídě vystřídá 16 dětí s těžkými poruchami učení, s poruchami autistického spektra, s těžkými poraněními mozku, s mnohačetnými poruchami spojenými se zhoršeným zdravotním stavem, dětí rozumově opožděných a s četnými řečovými/jazykovými zpožděními. Prostřednictvím smluvních služeb rovněž poskytujeme výuku v oblasti pracovní terapie a fyzioterapie (v USA bývá pedagog v těchto třídách vzdělán i v oblasti fyzioterapie pro tyto děti, pozn. red.).

Když takové děti umístíte do běžného vzdělávacího prostředí, očekává se od nich, že se budou učit totéž co ostatní děti a zároveň budou docházet někam na tyto speciální terapie. V rámci školní budovy pak přecházejí častěji než ostatní děti a domů si nosí mnohem více úkolů, protože během terapií zmeškaly důležité informace. Na konci pracovního dne tráví rodiče hodiny plněním domácích úkolů svých dětí, místo aby s nimi přirozeně sdíleli svůj volný čas. Ale to vše pouze za předpokladu, že rodiče dané učební látce sami rozumějí. Od doby, kdy byli mladí, se vzdělávání v USA změnilo, a pro některé rodiče tak může být velice náročné vzdělávat své děti. Jsem přesvědčena, že inkluze má své výhody. Pomáhá zvyšovat dovednost těchto dětí být ve společnosti nehandicapovaných vrstevníků. Handicapované děti nebo děti s mentálním postižením jsou obvykle velmi nadané v jiných oblastech, jako například v kreslení, atletice a v odborných předmětech. Podporování těchto talentů může v dítěti vytvářet pocit úspěchu. Stává se součástí vzdělávací zkušenosti. Přesto není třeba zastírat, že in-

uze takového dítěte do běžné třídy sníží význam počet jeho zážitků úspěchu mezi vrstevky.

ozor na vzdělávání pedagogů

další nedostatek v zavádění inkluze do všeobecného vzdělávání představuje příprava odborné vzdělání učitelů a vedení školy. terciárním vzděláváním omezeným na vzdělávání učitelů dětí se zvláštními potřebami, ož v praxi amerických vysokých škol bývají asto pouze dva kurzy, nejsou učitelé dostatečně připraveni upravit a přizpůsobit učivo ak, aby vyhovovalo těmto dětem. Učitelé všeobecných předmětů často vyučují ve třídách, kde je více než 25 žáků. Není proto jejich silách učinit nezbytná opatření a plnit vzdělávací potřeby běžných žáků a zároveň i žáků handicapovaných. A není to mnohdy ani v silách škol, které se často potýkají s omezenými finančními prostředky.

Jedním z nejdůležitějších zájmů, který nyní v USA máme, je zaměřit se na děti s poruchami chování, jež vyplývají ze skrytých problémů duševního zdraví. Tyto děti jsou většinou schopné zvládnout přísný akademický vzdělávací program, ale už nevládají podněty a společenská očekávání obecné populace. Při množství poruch chování, jichž každoročně přibývá, může školský systém jen zřídka zaměstnat odpovídající odborníky, kteří by prováděli funkční posuzování chování, rozpoznávali mnohé individuální potřeby těchto dětí a pak podle těchto individuálních plánů úspěšně postupovali. **Je to tichá epidemie.**

K zamyšlení

Pokud začnete prožívat při většině činností nezdár na rozdíl od ostatních, kteří je budou zvládat lépe než vy, budete se s těmito kolegy a přáteli cítit dobře? Budete motivováni věnovat se s chutí aktivitám, při nichž zažíváte neúspěch, pocit, že jste posledními v řadě?

Z výzkumu

Současný průzkum NPR's Education Team (nprED), který realizovaly Meg Anderson a Kavitha Cardoza a publikovaly v říjnu 2016 na serveru www.npr.org (americký informační server o vzdělávání, pozn. red.), uvádí:

- **Až jedno z pěti dětí žijících ve Spojených státech amerických vykazuje znaky nebo symptomy**

poruch duševního zdraví. Tedy ve školní třídě s 25 žáky se pět dětí potýká se stejnými problémy, které musejí řešit i dospělí: deprese, úzkosti a zneužívání návykových látek. **A přesto většina dětí – téměř 80 procent –, které potřebují pomoc v oblasti péče o duševní zdraví, tuto pomoc nedostane.** Ať jsou léčeny, nebo ne, tyto děti chodí do školy. A problémy, kterým čelí, je mohou přivést do ještě větších problémů: chronická absence, špatné výsledky, nekázeň a nedokončení školní docházky.

- **Vzdělavatelé čelí tomu, že jsou přetížení.** Z důvodu nedostatku zdrojů totiž chybějí lidé, kteří by chtěli tuto nelehkou práci vykonávat. A ti, kteří v této oblasti pracují, se často topí v obrovském množství individuálních případů. Další děti, které se neobejdou bez pomoci, potom pro zahlcenost snadno uniknou naší pozornosti.

- **Podle odborníků mohou školy najít v kolektivu problémové dítě a pomoci mu uspět ve světě.** Jedná se však o úlohu, na kterou mnoho škol není připraveno.

K zamyšlení

„Pokud začnete prožívat při většině činností nezdár na rozdíl od ostatních, kteří je budou zvládat lépe než vy, budete se s těmito kolegy a přáteli cítit dobře? Budete motivováni věnovat se s chutí aktivitám, při nichž zažíváte neúspěch, pocit, že jste posledními v řadě?“

Učím mnoho studentů s poruchami chování a takové děti nejčastěji poznáte podle nedostačujících sociálních dovedností. Patří mezi ně například porucha opozičního vzdoru (*oppositional defiant disorder*), která se vyznačuje zlostnou, popudlivou náladou, častými záchvaty vzteku, nedůtklivostí, přetrvávající záští, svárliivostí a vzdorovitým chováním. Dále sem spadají poruchy autistického spektra neboli Aspergerův syndrom a celá řada dalších specifických poruch chování. Vzdělávání těchto dětí v běžné třídě s sebou nese mnoho problémů, navzdory tomu, že mohou mít výkonnostní potenciál dostačující pro dobré známky. Jejich výkon to ovlivňuje. Stejně tak jako klima dané třídy. Je otázkou, zda těmto dětem nevěnovat prioritně speciální péči ve speciálních třídách. Tyto děti vyžadují přístup vícečetného disciplinárního týmu,

který poskytuje poradenství lékaře, psychologa a/nebo psychiatra a zahrnuje učitele připravené vytvořit individuální plán a tento plán poté použít. **Myslím si, že tohoto cíle není možné dosáhnout v prostředí všeobecného vzdělávání v rámci běžné třídy a mnohdy ani ve stejné škole bez obrovského množství finančních zdrojů.**

Závěrem

Pokud se podílíte na rozhodování o tom, co je nejlepší pro dítě a jeho budoucnost v oblasti vzdělávání, uvědomte si, že někdy může prostředí, které je pro běžné děti nejméně omezující, být pro handicapované děti tím, co prožívají jako největší omezení. Děti chtějí zažít úspěch. Opakovaný neúspěch bere motivaci, aktivitu, radost a sebevědomí.

Nejsem proti inkluzivnímu prostředí, ale stále zastávám proaktivní přístup. Prožila jsem s dětmi ve třídách posledních 26 let napříč prvním a druhým stupněm základní školy a učím i středoškolské studenty. A vím, že existují děti, které by nikdy nedokončily vzdělání, nešly na odborné školy ani do práce a nežily své úspěšné životy, kdyby nevěřily, že to mohou dokázat a že na nich záleží. Dopřejme jim, aby ve svém vzdělávání toto sebevědomí, odvahu a víru v sebe neztratily, ale naopak – aby ji tím spíše našly. Právě handicapované děti nejvíce potřebují sílu a odvahu žít. Mám to štěstí, že stále učím a že jsem profesionálem. Toto jsou mé zkušenosti, o něž jsem se já, Kerri Ballentine, s vámi podělila v naději, že se také postavíte za mnoho takto trpících dětí; byť byste pomohli třeba jen jednomu jedinému z nich.

Kerri Ballentine, BS

Základní/speciální pedagogika, absolventka oboru vzdělávání/supervize, více než 45 přednášek na téma Poruchy a komunikace. Trenton, Tennessee, USA